

запознава со борбата на македонскиот народ во Пиринска и Егејска Македонија за национални права и самоопределување. Овде на прво место доаѓа признавањето на Димитрова Бугарија на националната посебност на Македонците во Пиринска Македонија. Посебно ќе го одбележиме официјалниот попис на населението во НР Бугарија од 1 декември 1956 година, според кого, во Бугарија тогаш живееле 187.789 Македонци, од кои 178.862 Македонци во Благоевградскиот округ Пиринска Македонија). Ова посебно го потенцираме бидејќи „од 1956 година натаму настапува нов период нов курс, курс на негирање на македонската нација, на искривување и фалсификување на македонската историја и негирање на македонскиот јазик и култура“. Од друга страна, документацијата за Егејска Македонија не води до 1949 година кога се по-

разени демократските сили, односно до завршувањето на Граѓанската војна во Грција.

Зборникот „Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава“ (I, II) претставува колективен труд на современата македонска историографија. Неговата прегледност, систематичност и научна фундираност, ја покажува зрелоста на македонската историографија, а посебно, високите научни достоинства на неговата редакција.

Оваа импозантна публикација не е само индикатор на дострелот на современата македонска историографија, но и своевиден монумент на македонското минато, на македонското историско наследство, на македонскиот самобитен, автентичен чекор низ вековите.

Д. ДИМЕВСКИ

**Христо АНДОНОВ-ПОЛЈАНСКИ ОДБРАНИ ДЕЛА, I—IV, Скопје,
Мисла, 1980 г., 385, 496, 673, 381, 443**

Појавата на историографските одбрани дела, поради својата реткост и квалитетен колорит, најчесто претставува своевиден настан во анализите на секоја историографија. Таков е случајот и со издавачкиот потфат на македонската реномирана издавачка куќа „Мисла“ — олицетворен во петтомните „Одбрани дела“ на Христо Андонов Полјански, кој не само што уште еднаш не потсетува на авторовата тридесениска импозантна историографска продукција (1949—1979 г.) од близу 400 библиографски единици, туку и ја потенцира неговата макотрп-

на пионерска улога во современата македонска марксистичка историографија. Одбраните дела, заедно со познатите монографски трудови на Христо Андонов-Полјански, чинат грандиозен научен опус вграден во темелите на современата македонска историографска зграда. Оттаму Христо Андонов-Полјански стана лауреат на Октомвриската („11 Октомври“) награда за животно дело, највисоко општествено признание во СР Македонија.

Во „Одбраните дела“ Полјански ни се претставува како еминентен ерудит со широк научен дијапа-

зон, кој со акрибичен метод работува мошне голем спектар на проблеми, првенствено, од македонската историја, во вонредно долг временски интервал, од неолитот до нашево совремие. Притоа, главен акцент е ставен на македонската тематика од XIX и почетокот на XX век.

Авторовиот тематски пристап при компонирањето на „Одбраните дела“ му овозможува на читателот лесно и континуирано да ги следи презентираниите научни сознанија.

„Одбраните дела“ се мошне луксузно, естетски вкусно опремени и богато илустрирани. На крајот од секој том се поместени мошне корисни коментари и индекси.

Првиот том е посветен на историографски теми. Притоа, авторот ги презентира следниве тематски целини: I. Од историјата на научниот социјализам и на работничкото движење; II. Некои проблеми од светската историја; III. *Macedonica Miscellanea*; IV. *Ars Historica*; V. Огледи и VI. Библиографија (1949—79 г.). Притоа посебно доаѓаат до израз студиите за творците на научниот социјализам, Маркс и Енгелс, за епохалните дела на Владимир Илич-Ленин и Јосип Броз-Тито, за Едвард Кардељ и Георги Димитров. Освен тоа, посебно е значајна студијата за Октомвриската револуција и нејзините рефлексии кај југословенските народи. Третирајќи теми од светската историја, авторот се задржува на Наполеон, Мицкиевич, Гледстон, како и на прашањето за Суецкиот Канал во 1888 година. Натаму авторот се задржува на британските и шведските документи за македонската истори-

ја, како и на развојот на македонската историографска мисла.

Вториот том од „Одбраните дела“ третира проблеми од македонската историја. Тој ги содржи следниве тематски подрачја: I. Светлини од минатото; II. Општествено-економски особености; III. Од Преродбата до ослободителното движење и IV. Огледи.

Овде посебно се истакнуваат написите за Кочо Рацин, Ѓорче Петров, Димитрија Миладинов, Ѓорѓи Капчев, Крсте Мисирков, Марко Бочвар и Мирослав Хубмаер. Покрај тоа мошне се значајни студиите за Дојран и Радовиш во минатото. Мошне се интересни прилозите за неолитот во Македонија, како и Македонија во карти. Авторот се задржува и на општествено-економските прилики во Отоманска империја и во Македонија во II половина на XIX век, на трговијата во Солун и Солунско во 1835 година, на трговијата во Битола и Битолско во 1856 година, во Скопје во 1860 година, како и на ситуацијата во Солун и во приморската Македонија во 1920 година. Мошне привлечни се прилозите за учеството на Македонците во Првото српско востание, за учеството на странските доброволци во Кресненското востание, за обидот на Мехмед Али да подигне востание во Македонија (1839—41 г.), за написите во словенечкиот печат за Кресненското востание, како и за учеството на македонските социјалисти во првомајските манифестации во Софија во 1896 година. Секако дека во овој том, според своето значење, доминантна е студијата за Привремената влада на Македонија”.

Третиот, воедно најобемен, том е посветен на македонското прашање. Во него авторот ја направил следнава тематска распределба: I. Проучување на Македонија; II. Страници од македонското прашање; III. Меѓусебни врски и IV. Огледи.

Во овој том вонредно значајни се студиите за Карл Хрон, Виљем Мартин Лик, Вилијам Гледстон, Пол Ариријадес и Антони Мејчник, како и за Џејмс Фрејзер, Крсте Мисирков, Константин Иречек, Ватрослав Јагик, Ватрослав Облак, Антон Драндар, Лав Толстој, Анатоли Франс и Ромуалд Пржевалски. Покрај тоа се мошне значајни студиите за односот на европските држави кон македонското прашање, за „санстефанска“ Бугарија, за македонското прашање низ страниците на „Глас македонски“ во 1898 година, за односот на словенечките социјалдемократи по македонското прашање, како и за ставот на Велика Британија кон македонското прашање на Париската мировна конференција во 1918 и 1919 година.

Во тематското подрачје за меѓусебните врски, Полјански прави нов, пионерски чекор со мошне минуциозното проследување на македонско-британските, македонско-американските, македонско-германските, македонско-италијанските, македонско-полските, македонско-војвоѓанските и македонско-албанските врски во минатото. Поради сето ова Полјански е наш најдобар истражувач и познавач на светско-македонските историски релации.

Четвртиот том е посветен на македонското националноослободително движење. Овој том ги содржи следниве тематски целини:

I. Основите на македонското националноослободително движење; II. Гоце Делчев и неговото време; III. Следбеници на Гоцевото дело и IV. Огледи. Во овој том посебно доаѓа до израз авторовиот студиозен пристап кон споменатава проблематика. Покрај разните аспекти на македонското националноослободително движење, авторот ги разгледува и главен акцент става на Делчев и неговата епоха. Ова уште еднаш нè потсетува на монументалниот шесттомник за Гоце Делчев што Христо Андонов Полјански во 1972 година и го подари на нашата јавност. Покрај тоа, во IV том, со вонредна топлина е проследена револуционерната историја на Христо Узунов. Исто така, во овој том фигурираат и написи за Даме Груев и Јане Сандански.

Петтиот, последен том од „Одбраните дела“ е посветен на Илинденското востание. Тој ги содржи следниве тематски поглавија: I. Илинденското востание; II. Дипломатијата и востанието; III. Огласот на востанието; IV. Аспекти во афирмацијата на востанието; V. По Илинденското востание и VI. Огледи.

Во овој том Полјански се покажува како еден од врвните познавачи на оваа комплексна и мошне благородна тематика од поновата македонска историја. Покрај убавата синтеза за Илинденското востание, авторот презентира мошне значајна студија за Мирциштегските реформи, како и за состојбата во Внатрешната организација по востанието. Посебно се значајни студиите за рефлексите на Илинденското востание во јужнословенската и светската јавност.

„Одбраните дела“, а поточно целокупниот научен опус на Христо Андонов Полјански, укажуваат на високите дострели на релативно младата македонска марксистичка историографија и на нејзи-

ната несомнена вклученост во пропресивниот развоен процес на современата марксистичка историографска мисла.

Д. ДИМЕВСКИ

Šarlota ĐURANOVIĆ: AKTUALIZACIJA KAO VID MARKSISTIČKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U NASTAVI POVIJESTI
(Izdavač: „Školska knjiga“, Zagreb 1981, str. 186.)

Од почетокот на седумдесеттите години марксистичката мисла доживуваше реафирмација во нашето општество. Училишната реформа, која отпочна во средината на осмата деценија, исто така имаше определено влијание врз реафирмацијата на марксизмот во нашите училишта, пред сè на средниот степен на образованието и воспитувањето. Целта на реформата, која е во тек, е на младите луѓе, на учениците, како субјекти да им овозможи развој на нивните создавачки способности и да ги насочи така што минатото на човекот и сегашноста да ги согледуваат во светлоста на марксистичкото гледање на светот, да ги воведува во практиката на социјалистичкото самоуправување и живеење и да ги оспособи активно и свесно понатаму да го развиваат тој процес. Основната цел на нашите училишта е, значи, учениците да ги наоружаат со сознанија за неопходната потреба од менување и усовршување и на нашето општество и на светот воопшто.

Природно, се поставува прашањето како да се остварат така големите цели. Шарлота Ѓурановиќ, инаку истакнат професор по историја и писател на учебници по историја, во својата книга: „Акту-

ализацијата како вид на марксистичкото воспитување и образование во наставата по историја“, која е печатена во библиотеката „Проблемите на современата настава“, го обработува прашањето како можеме за остварувањето на тие големи цели „да се бориме на подрачјето кое школски го нарекуваме настава по историја“. Веќе во уводниот дел таа констатира дека можностите на актуализацијата, како вид на марксистичкото воспитување и образование во наставата по историја, иако се работи за еден предмет се знатни. Меѓутоа, тешкотија причинува и тоа што денеска постои општо незадоволство со наставата по историја, особено во средните училишта.

Од 1945 година до денес се изменија повеќе програми, зависно од тоа како се менувале и концепциите за определено училиште, односно од реформата која го следеше нашиот училишен систем. Токму и сега сем во процесот на реформата која не го дефинира местото и улогата на историјата и на нејзината програма. Специјалистичките историчари со право укажуваат на неодржливоста од понатамошното намалување (бројот) на часовите по историја како во основните така и во средните